MØTER TIL BESVÆR

POLITISK MØTEVIRKSOMHET OG GODTGJØRELSER I KOMMUNENE

RESULTATER / ANBEFALINGER

UTGITT 2022

HVORFOR?

I mange kommuner skaper vedtak av møtetidspunkt og godtgjørelser stort engasjement og heftig diskusjon. Likestillingssenteret ble høsten 2021 kontaktet av fortvilte kvinner i kommunestyrer som opplevde å ikke bli hørt i debatten om møtetidspunkt. Flere kommunepolitikere vi har vært i kontakt med mener at møtetidspunkt og godtgjørelser er et demokratisk problem, fordi det påvirker rekrutteringen til politikken og hvem som har anledning til å delta.

Med tilskudd fra Bufdir har vi derfor gjennomført en spørreundersøkelse og dokumentanalyse av møtevirksomhet og godtgjørelser, for å se nærmere på kvinneandel og folkevalgte med barn under 12 år i kommunene. Vi ønsket å finne ut mer om hvordan møtetidspunkt og godtgjørelser påvirker de folkevalgte og deltakelse ute i kommunene. 145 kommuner deltok i studien. Her får du de viktigste resultatene og anbefalingene.

Om oss

Likestillingssenteret er et tverrfaglig kompetansesenter med likestilling som fagområde. Senterets målsetting er å bidra til et inkluderende og rettferdig samfunn med like muligheter for alle. Målsettingen er knyttet opp mot et bredt likestillingsbegrep som inkluderer alle diskrimineringsgrunnlag (kjønn, etnisitet, livssyn, alder, seksuell orientering og nedsatt funksjonsevne). Likestillingssenteret har en aktiv informasjons- og pådriverrolle og er en drivkraft for økt likestilling lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Vi holder til på Hamar i Innlandet.

KJØNNSBALANSE

Studien viser en trend der det er høyere kvinneandel i kommunestyrer i store kommuner enn i små. I vår undersøkelse har 73 av 145 kommuner mindre enn 40 prosent kvinner i kommunestyret. Samtidig var lokalvalget i 2019 første gang i historien hvor gjennomsnittlig kvinneandel i kommunestyrene endelig nådde 40 prosent. Mange kommuner har likevel en utfordring i å etterleve intensjonen om kjønnsbalanse i kommunestyret, og dermed også i komiteer og utvalg. Vår undersøkelse viser at det gjennomgående er bedre kvinneandel i formannskapene enn i kommunestyrene. Samtidig erfarer vi at sammensetningen av formannskap i stor grad er avhengig av kjønnet til lederne i lokalpolitikken, og da særlig gruppelederne. Valglister med god representasjon av kvinner og menn er derfor viktig for å sikre god kjønnsbalanse i kommunestyret, og avgjørende for å oppnå balanse i andre politiske organer. Nominasjonskomiteens praksis og strategi har følgelig mye å si for lokalpolitikkens sammensetning etter valget.

Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken

I perioden 2007-2011 var det en nasjonal satsing initiert og finansiert av Kommunal- og regionaldepartementet for å få flere kvinner i lokalpolitikken. Målet med satsingen var å bedre kjønnsbalansen i kommunestyrene, og særlig i ledende posisjoner. Vi har sett nærmere på hvordan det har gått med kvinneandelen i kommunestyret i kommunene som deltok ved å se på valgresultatene fra 2007 og frem til 2019.

I studien ser vi at det i etterkant av satsingen har vært en tilbakegang i kvinneandelen i flere av disse kommunene. Enkelte kommuner hadde en god økning i kvinneandelen i 2019, sammenlignet med årene før, mens andre er tilbake der de startet i 2007. Det er ingen klar trend at satsingen i seg selv har medført bedre rekruttering av kvinner til politikken hvis vi bare ser på valgresultatet. Når vi ser på kvinneandelen i Utstillingsvindu-kommunene etter valget i 2019, er det tydelig at likestilling er noe en må jobbe systematisk og målrettet med over tid. Enkeltstående satsinger kan ha en kortsiktig effekt og gi en symbolverdi der og da, men vedvarende endringer krever bevissthet om likestilling, og at en har det med seg i lokalpolitisk arbeid over tid. Det krever tålmodighet og systematisk arbeid både politisk og i kommunene.

En arena for menn?

Dagens sammensetning i kommunestyrene landet rundt viser at menn dominerer i aldersgruppene fra 40 år og oppover. Kvinner og menn er omtrent like godt representert i aldersgruppene under 30 år, men disse aldersgrupperingene utgjør en liten andel av den totale mengden folkevalgte. Det ser ut til at vi er gode på å rekruttere kvinner i ung alder, men at partiene ikke evner å holde på kvinnene over tid. For menn er det imidlertid motsatt utvikling.

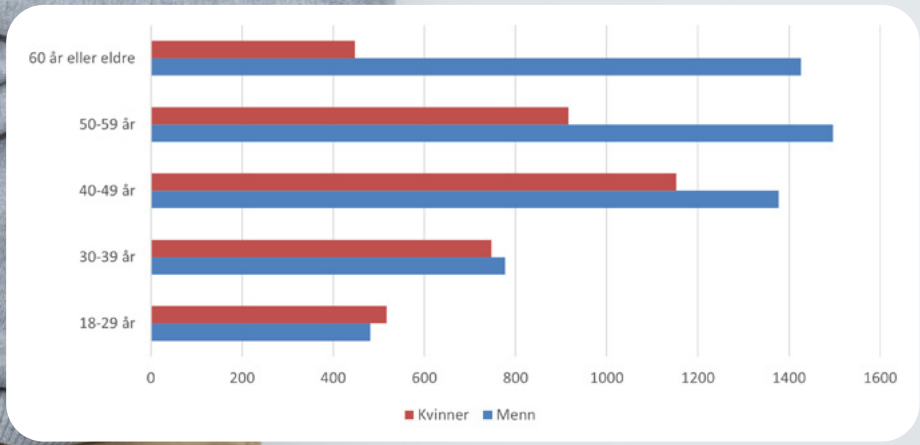

Kommunestyrerepresentanter fordelt på alder og kjønn. Tall fra SSB.

MØNSTRE I VALG AV UTVALG OG KOMITEER

I studien spurte vi helt konkret om andelen kvinner og menn i utvalg og komiteer knyttet til områdene oppvekst, plan og næring og helse og omsorg. Resultatene viser at det helt klart er et mønster som går igjen i kommunene at kvinner er høyt representert i utvalg knyttet til oppvekst, helse og omsorg, mens menn er høyest representert i utvalg for plan og næring. For plan og næring er det hele 31 prosent av kommunene som ikke innfrir målet om 40 prosent representasjon av begge kjønn i utvalg. For oppvekst var det 12 prosent og helse og omsorg 7 prosent. I enkelte kommuner er derimot kvinneandelen høyere enn 60 prosent. Dette gjelder hovedsakelig utvalg for helse og omsorg.

I seg selv er det ikke galt at kvinner og menn har ulike preferanser, men det gir noen uheldige konsekvenser. Erfaring tilsier at plan og næring, for eksempel, anses som viktigere enn andre utvalg. Her tas mange av de viktigste beslutningene, som påvirker alle områdene innen politikken, samt kommunebudsjettet og handlingsplanen. Mange partier har også sedvane for at gruppeleder får de posisjonene som oppleves viktige, dermed får de verv nettopp i plan og næring. Derfor er det viktig at kvinner tar plass i plan og næring, og at det er kjønnsbalanse i lederposisjoner i utvalg og komiteer.

I forhandlingene om posisjoner i lokalpolitikken må vi sikre gode diskusjoner om roller og verv, slik at også kvinner og unge folkevalgte inkluderes. Samtidig må partiene sikre listekandidater opplæring, slik at de tør å stå i forhandlingene og kreve sin plass.

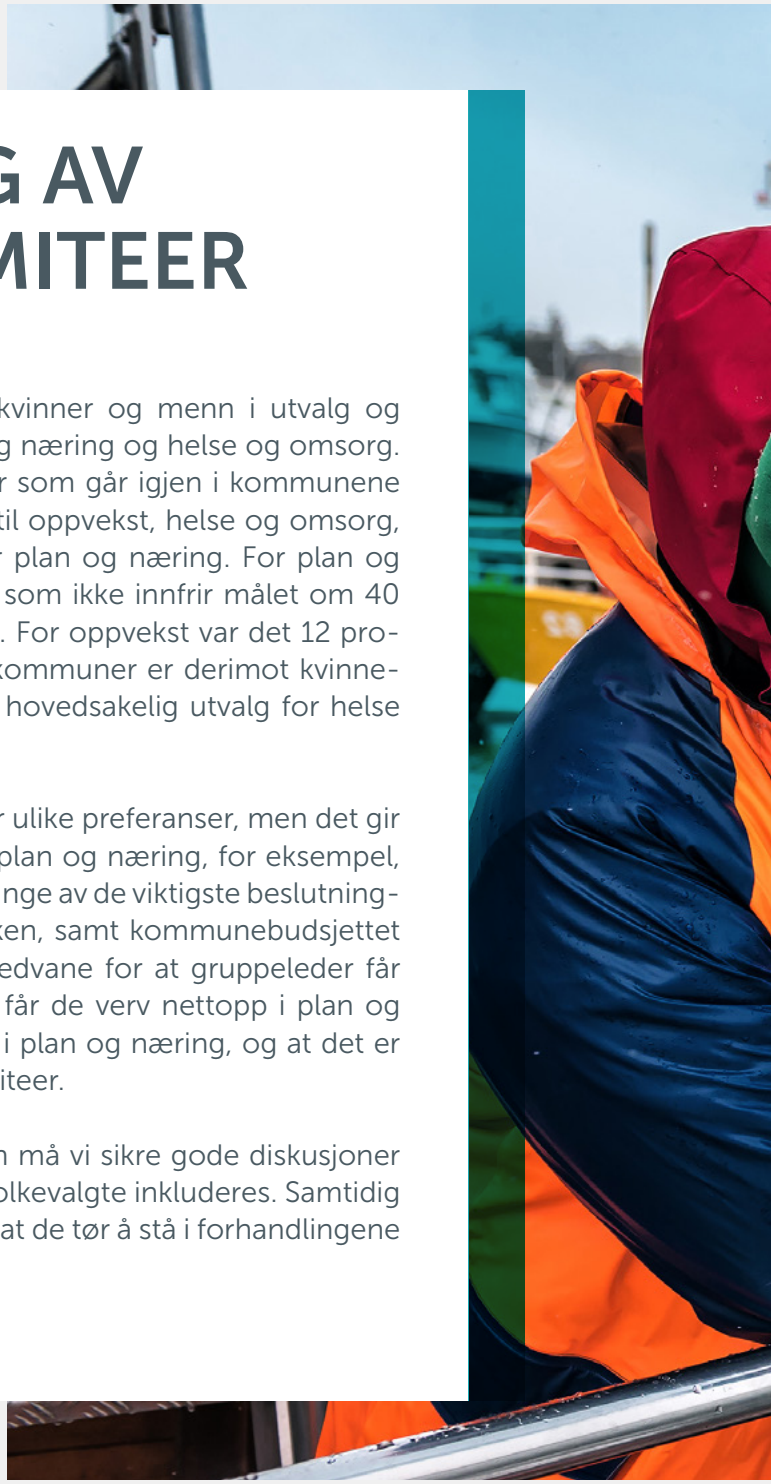

God informasjon før nominasjonen om hva ulike posisjoner i kommune-politikken krever av de folkevalgte er viktig for inkludering og ivaretakelse av den folkevalgte.

MØTER OG FORUTSIGBARHET

Møtetidspunkt

Studien viser at det er store variasjoner for når politiske møter gjennomføres. Store kommuner gjennomfører i stor grad møter på kveldstid, mens små kommuner gjennomfører møter på dagtid. Fylkestilhørighet er avgjørende for valg av møtetidspunkt, spesielt for kommunestyrene landet rundt. Men også for formannskap og utvalg ser vi at fylkestilhørighet har mye å si for valg av møtetidspunkt.

Det ser ut til å være sterke tradisjoner i de ulike fylkene for hvilket møtetidspunkt kommunene velger. I Nord-Norge og til dels Vestland gjennomføres kommunestyremøtene, med enkelte unntak, på dagtid. Dette kan trolig forklares med lavt innbyggertall opp mot geografiske store kommuner med lange reiseavstander. Dagmøter vil i disse områdene være viktig for å kunne inkludere alle folkevalgte uavhengig av bosted. På Østlandet, i Agder og i Rogaland gjennomføres kommunestyremøtene hovedsakelig på kveldstid. Mange av kommunene i disse områdene er folkerike og kommunestyrene er derfor store.

Studien viser at det er flere folkevalgte med barn under 12 år i små og mellomstore kommuner, der møtene gjennomføres på dagtid.

Godtgjørelser

Trendene i studien viser at det er variasjoner fra kommune til kommune i forbindelse med godtgjørelse og frikjøp. Ordførere har gode ordninger, mens det er rom for forbedring for varaordførere, gruppeledere og øvrige folkevalgte. Lokaldemokratiet er viktig, og det det må sikres gode rammebetingelser.

Det er behov for nasjonal anbefaling som i større grad sikrer frikjøp for gruppeledere og formannskapsmedlemmer og vurdere faste godtgjøringer for kommunestyrerepresentanter. Ingen skal tape på politiske verv. Sosioøkonomisk bakgrunn påvirker muligheten for politisk deltakelse. Dette kan redusere mangfoldet i lokalpolitikken og til syvende og sist true lokaldemokratiet. Dagens prinsipper gjør at folkevalgte taper økonomiske velferdsgoder.

Politisk godtgjøring må bli pensjonsgivende, da det sikrer rett til foreldrepenger og sykepenger. Det bør også utbetales månedlig, da disse ytelsene beregnes ut ifra de tre siste kalendermånedene.

Det er nødvendig med tiltak for å sikre alle samfunnsgrupper mulighet for politisk deltakelse. Småbarnsforeldre må sikres rett til betalt barnepass og uføretrygd kan ikke avkortes grunnet politiske godtgjøringer.

Ved å ha et lovverk eller en veileder som legger tydeligere føringer for likeverdige godtgjørelser, kan det bidra til mer forutsigbarhet for de folkevalgte.

TA DEBATTEN

Vi har identifisert fire tema som vil påvirke debatten om møtetid. For det første er det flere folkevalgte å ta hensyn til i store og mellomstore kommuner. Alle folkevalgte kan ikke hensyntas, og flertallet «vinner» derfor debatten. Studien viser at flertallet i kommunestyrene er menn over 50 år. Dette er en gruppe som har andre utfordringer enn de unge, kvinner og småbarnsforeldre. Mer deltid, lavere lønninger og færre lederstillinger blant kvinner gjør at det generelt er billigere å frikjøpe kvinner enn menn.

Det tar oss til økonomi. Utstrakt bruk av frikjøp og godtgjørelser ved dagmøter er dyrere i store kommunestyrer enn i små. For mange kommuner vil det derfor av økonomiske hensyn være besparende å gjennomføre møter på kveldstid, da færre eller ingen folkevalgte må frikjøpes.

For det tredje er det store geografiske forskjeller. Det er flere store og mellomstore kommuner på Østlandet enn i Nord-Norge, Vestlandet og Agder. Tradisjoner knyttet til møtetidspunkt kan derfor også være geografisk og kulturelt betinget. Studien indikerer at tradisjon veier tyngst ved valg av møtetidspunkt. I noen kommuner vil trolig debatten begrenses av ideer om at slik har det alltid vært.

Sist, men ikke minst, handler det om et generasjonsskille. De eldste er overrepresentert i kommunestyrene, særlig sammenlignet med andelen eldre i befolkningen. Folkevalgte over 60 år er ofte samfunnsengasjerte mennesker som har flere verv ved siden av det partipolitiske engasjementet. For disse er møter på kveldstid enklere, noe som står i kontrast til folkevalgte med barn som ønsker møter på dagtid for å være med barna og følge opp hverdagslogistikken. Det er altså en interessekonflikt om møtetid mellom ulike aldersgrupper, sivilstatus og kjønn.

Utfordringene over kan hindre god representasjon fra hele befolkningen, og er ikke ideelt for demokratiet. Valg av møtetidspunkt utelukkende basert på økonomi og tradisjon vil, slik vi ser det, føre til at én type folkevalgt favoriseres, ved at hen har tid og kapasitet til å delta. De som favoriseres er de som allerede er overrepresentert i folkevalgte fora.

ANBEFALINGER

TA DEBATTEN

Lokalpolitikerne må tørre å ta debatten om møtetid og godtgjørelser. Lytt til hverandre og ta hensyn til mindretallet.

DEN GYLNE MIDDELVEI

Noen ganger kan en kombinasjon av dagsmøter og kveldsmøter sikre bedre inkludering av alle folkevalgte. Flere møter på dagtid vil sikre bedre inkludering av særlig småbarnsforeldre.

SIKRE GOD REPRESENTASJON

Nominasjonskomiteene har en uvurderlig oppgave for å sikre god representasjon i politikken. Kvinneandel og representasjon fra alle grupper i samfunnet i kommunestyrer, formannskap og utvalg er bundet til valglistene. Det gir økt demokrati og mangfold i politikken.

GI GOD INFORMASJON OM HVA FOLKEVALGTE SKAL FORVENTE

Gi tilstrekkelig informasjon om hva vervet innebærer i forkant. Både nominasjonskomiteene og partiene må ha opplæring og ærlig informasjon om hva vervet innebærer, slik at de framtidige folkevalgte vet hva de går til. Det øker sannsynligheten for gjenvalg og god utførelse av vervet. Forbedring og målretting av folkevalgtopplæringen er viktig. Tydelig og god informasjon fra kommunen vil være en fordel.

MER FORSKNING

Det er behov for mer forskning på folkevalgte med barn og yngre folkevalgte, for å sikre bedre ivaretakelse og inkludering i lokalpolitikken.

SIKRE GODE LIKEVERDIGE ORDNINGER FOR DE FOLKEVALGTE

Å være folkevalgt er tidskrevende og må godtgjøres tilstrekkelig for å sikre like muligheter for deltakelse. Politikernes arbeid kan ikke være en salderingspost i kommunebudsjettet. Myndighetene bør vedta felles retningslinjer for politiske verv som sikrer mangfold og demokrati i lokalpolitikken.

- Det må på plass bedre ordninger for varaordfører.
- Frikjøp av gruppeledere vil sikre at representanter fra flere partier får større mulighet til å utføre vervet.
- Frikjøp og godtgjørelser bør utbetales månedlig, og være pensjonsgivende.
- Kommuner bør også ha betalt barnepass til og med året barnet fyller 12, slik folketrygdloven har med sykt barn-dager.
- Betalt pass til pleietrengende vil øke mulighetene for deltakelse i politikken.
- Skyssgodtgjørelse til de som i en periode bor utenfor kommunens grenser (f.eks. studenter) bør være en selvfølge.

UTFORDRE NORMENE

Det er viktig å utfordre normene knyttet til verv og deltakelse i politikken. Det trengs opplæring, kunnskap og insentiver for å utfordre de folkevalgte til å velge utradisjonelt. Et mer kjønnsnøytralt språk i forskrifter og vedtak er også nødvendig.

KJØNNSBALANSE I KOMMUNELOVEN

Krav om kjønnsbalanse må gjeninnføres for alle utvalg oppnevnt av kommunestyret.

Likestillingssenteret / Parkgata 12 / 2017 Hamar /post@lss.no

www.likestillingssenteret.no